

Magiczny
Kraków

„Kroke. Ortodoksyjni Żydzi w Krakowie”- wystawa czasowa w Żydowskim Muzeum Galicja

2023-10-20

Wystawa *Kroke. Ortodoksyjni Żydzi w Krakowie* jest wynikiem długotrwałego fotograficznego projektu Agnieszki Traczewskiej. Od 2008 roku Agnieszka Traczewska towarzyszy ze swoim aparatem fotograficznym krakowskiej ortodoksyjnej społeczności żydowskiej. Czas trwania wystawy: 13.10.2023-04.02.2024

W ciągu 15 lat fotografowania w Krakowie powstało setki zdjęć, które tworzą unikalny zbiorowy portret społeczności uchwyconej w czasie obchodów świąt żydowskich, modlitw w synagodze, prywatnych wydarzeń w domach rodzinnych, rytuałów związanych z zachowaniem zasad koszerności czy obchodów Szabatu.

Kraków na mapie polsko-żydowskiej historii i kultury szczególne miejsce, także w kontekście ortodoksyjnego nurtu judaizmu. Żydowska historia w Krakowie sięga XI wieku, a w ciągu kolejnych stuleci miasto stało się jednym z głównych żydowskich ośrodków kulturalnych, intelektualnych i religijnych na świecie. To właśnie tutaj, w oddalonej od siedziby Żydowskiego Muzeum Galicja o zaledwie kilkaset metrów synagodze nauczał Mojżesz Isserles, słynny Rabin Remu, którego kodyfikacja żydowskiego prawa do dzisiaj jest podstawową wykładnią dla Żydów aszkenazyjskich na całym świecie.

W przededniu drugiej wojny światowej w Krakowie mieszkało ponad 60 tysięcy Żydów, a krakowska gmina była czwartą w Polsce pod względem liczebności. Po zagładzie getta i wywiezieniu pozostałych przy życiu Żydów do obozów śmierci w 1943 roku, żydowski Kraków uległ nieomal całkowitej zagładzie. Szacuje się, że Holocaust przetrwało zaledwie 3 tysiące krakowskich Żydów. Wielu z nich wyjechało tuż po wojnie i w kolejnych latach. Mimo to tradycja żydowska była w mieście wciąż kontynuowana – na nieporównywalnie mniejszą niż przed wojną skalę i najczęściej poza oficjalnym obiegiem.

Historia żydowskiego Krakowa jest nieustannie opowiadana, ale często w oderwaniu od współczesnych nurtów i bezprecedensowego odradzania się życia żydowskiego w Polsce. Jej wagę i trwanie przesłania też wszechobecny dyskurs o Zagładzie – szczególnie w Krakowie, z jego gettem, obozem w Płaszowie i oddalonym o zaledwie kilkadziesiąt kilometrów obozem Auschwitz.

W tym sensie wystawa fotografii Agnieszki Traczewskiej, wykonanych w ciągu ostatnich 15 lat jest przyczynkiem do uwspółcześnienia dyskursu i do dyskusji o dzisiejszym, codziennym, trwającym na krakowskim Kazimierzu (i w innych miejscach w Polsce) żydowskim życiu. Życiu, które wbrew pozorom nie jest jednolite, ale wielowymiarowe, tworząc mozaikę, na którą składają się rozmaite nurty religijne, kulturowe i tożsamościowe. Choć identyfikacja żydowska jest pojęciem szerokim i niejednoznacznym, Traczewska zdecydowała się swoją fotograficzną opowieść skoncentrować na tych, dla których żydowskość to judaizm, wierność religii w najbardziej tradycyjnym i ortodoksyjnym wydaniu. Panorama, którą nakreśla autorka jest zawężoną konsekwencją subiektywnych poszukiwań. Fotografie Agnieszki Traczewskiej portretują współczesne pokolenia krakowskich Żydów, którzy wciąż

**Magiczny
Kraków**

spotykają się przy zapalaniu świec chanukowych i w kolorowych kostiumach obchodzą święto Purim. Stoją nad brzegiem Wisły w czasie obrzędu Taszlich wrzucając do rzeki okruszki chleba symbolizujące stare grzechy, a na Yom Kippur zostawiają samochody i w białych szatach maszerują do domu modlitwy.

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury.

Projekt współfinansowany ze środków Miasta Krakowa.

Agnieszka Traczewska - fotografka i producentka filmów dokumentalnych. Specjalizuje się w fotografowaniu hermetycznego świata chasydów, ukazując zamknięty dla osób postronnych świat żydowskich rytuałów, ceremonii i codziennego życia. Poprzez swoje fotografie prezentuje intymne wejście w światopogląd ortodoksyjnych Żydów, których życie podporządkowane jest nakazom religijnym i duchowej tradycji.

Urodzona i mieszkająca w Krakowie autorka z czasem zaczęła odkrywać bogatą żydowską historię wymazywaną przez większą część jej życia. Podjęła podróż w poszukiwaniu utraconego świata, gdziekolwiek pozostały jeszcze niezatarte ślady obecności polskich Żydów, którzy przez wieki żyli w sąsiedztwie z katolikami.

Mimo bycia kobietą, nie-Żydówką, z czasem zyskała akceptację ortodoksyjnych bohaterów swoich fotografii. Jej cierpliwość, determinacja i wielokrotnie ponawiane próby prowadziły w końcu do obustronnego zrozumienia. Pełne symbolicznych znaczeń, niosące ważny przekaz fotografie wskazują, że ich autorka i jej bohaterowie potrafili zawrzeć niepisaną umowę. Świadczą o tym, że waga tego dzieła pozwoliła na przekroczenie wielu reguł, ograniczeń i uprzedzeń.

Jej pierwszy album fotograficzny, *Powroty / Returns* (Warszawa, 2018) prezentuje temat chasydzkich pielgrzymek do grobów wielkich cadyków w Polsce. Kolejny album, *Wskrzeszony Świat / A Rekindled World* (Kraków, 2021) jest panoramą odrodzonego ultraortodoksyjnego życia na czterech kontynentach. Odrzucając klasyczne stereotypy, Traczewska przybliżyła w nim czytelnikowi indywidualne postacie współczesnych chasydów. Album *Kroke* (2022) jest rezultatem piętnastu lat towarzyszenia ortodoksyjnej społeczności żydowskiej w jej rodzinnym Krakowie.

Fotografie Agnieszki Traczewskiej były prezentowane na kilkudziesięciu wystawach indywidualnych i zbiorowych w Polsce i poza jej granicami, m. in. w Stanach Zjednoczonych, Francji, Niemczech, Kanadzie, Izraelu i Australii. Jej fotografia „Piewszy raz”, przedstawiająca nowożeńców z ortodoksyjnej żydowskiej dzielnicy w Jerozolimie została nagrodzona w prestiżowym konkursie National Geographic Traveller (2014).

O wystawie „Kroke. Ortodoksyjni Żydzi w Krakowie”

1. Agnieszka Traczewska, autorka „*To jest tu i teraz. Kraków, w którym mieszkam. Miasto, w*

którym przed wojną co czwarty mieszkaniec był Żydem. Widzę ich na czarno białych fotografiach, które często przeglądam. Domy i ulice niewiele się zmieniły, ale zniknęły napisy i szyldy. Zniknęli ludzie ze zdjęć”

2. Agnieszka Traczewska, autorka

„Dla tych nielicznych Żydów, którzy po wyzwoleniu postanowili pozostać w Krakowie i trwać przy swojej religii, lata wojny położyły kres dawnemu porządkowi. Kazimierz opustoszał, a oni zmagali się z traumą, często nie zakładając rodziny i umierając bezpotomnie.

Choć identyfikacja żydowska jest pojęciem szerokim, zdecydowałam, że swoją współczesną fotograficzną opowieść skoncentruję na tych, dla których żydowskość to judaizm, wierność religii w najbardziej tradycyjnym i ortodoksyjnym wydaniu. W tym sensie panorama, którą nakreślam, jest zawężoną konsekwencją subiektywnych poszukiwań.

Współczesna ortodoksyjna społeczność spotykająca się w synagodze czy wspólnie celebrująca święta, ma formę inną od tradycyjnej (w której ciągłość zapewniona jest przez rodzinną, wielopokoleniową tradycję). Jest rodzajem patchworku. Składa się z niejednorodnych elementów: nielicznej grupy miejscowych Żydów, konwertytów albo tych, urodzonych poza Polską, którzy z powodów ideowych wybierają Kraków jako miejsce życia i pracy.

Codzienna praktyka religijna kontynuowana jest również dzięki zasilaniu jej energią i obecnością żydowskich, w tym chasydzkich, gości ze świata. Dla wielu z nich Kraków / Kroke jest miejscem dobrze znanym z ksiąg i opowieści starszych – istotną częścią duchowego i materialnego żydowskiego dziedzictwa. Tu dotyczą świętości skumulowanej dzięki stuleciom obecności, religijnych studiów i modlitwy ich przodków. W zamian wnoszą młodość, energię i entuzjazm.

Zbiór fotografii z kolekcji Kroke jest wizualnym zapisem obecności wyznawców ortodoksyjnego judaizmu w Krakowie w latach 2008–2023. Wyborem z najnowszego rozdziału żydowskiej historii miasta. Zbiorowym portretem tych, którzy budząc się w mieście Kraka, ale i Rabina Mojżesza Isserlesa czy Mordechaja Gebirtiga, nadal witają dzień modlitwą Szma Israel (Słuchaj Izraelu)”

2. dr Edyta Gawron, historyczka specjalizująca się w historii współczesnej Żydów, adiunkt w Zakładzie Historii Żydów Instytutu Judaistyki UJ

„Kraków przez kilka wieków był jednym z najważniejszych ośrodków życia żydowskiego na świecie, tutaj mieszkali i tworzyli najwybitniejsi rabini i uczeni. To w żydowskim Krakowie kształtowała się aszkenazyjska tożsamość Żydów Europy Środkowo-Wschodniej, którzy od czasu „złotego wieku” (XVI w.) czerpali z nauk rabina Mojżesza Isserlesa (Remuh), z mądrości jego uczniów i następców.

W kolejnych stuleciach Żydzi krakowscy stanowili coraz bardziej znaczącą część mieszkańców miasta, przechodząc różne etapy, od izolacji do integracji. Na przełomie XIX i XX w. stanowili ponad 25% mieszkańców Krakowa i aktywnie współtworzyli to miasto.

W czasie II wojny światowej żydowska społeczność Krakowa została prawie doszczętnie, bo w 90 procentach, zniszczona. Z kilku tysięcy ocalałych z Zagłady jedynie część wróciła do rodzinnego miasta, gdzie po wojnie pojawiły się nowe wyzwania w czasie reżimu komunistycznego. Na skutek

sekularyzacji i kolejnych fal emigracyjnych w Krakowie pozostała jedynie garstka osób kontynuujących religijne tradycje. Dopiero w latach 90. XX wieku życie żydowskie zaczęło się powoli, na nowo odradza”.

4. prof. Jonathan Webber , brytyjski antropolog, którego badania nad dziedzictwem żydowskim w polskiej części historycznej Galicji stały się podstawą dla stałej wystawy Żydowskiego Muzeum Galicja, „Śladami pamięci”

„Kraków, znany w języku jidysz jako Kroke, był domem dla ortodoksyjnego życia żydowskiego przez co najmniej 750 lat i nadal nim jest. Miasto ma znakomitą żydowską reputację, zwłaszcza ze względu na uczonych rabinów, którzy uczynili je ważnym ośrodkiem żydowskiej nauki w XVI i XVII wieku. Obecnie historia ta jest tradycyjnie postrzegana poprzez pryzmat siedmiu monumentalnych synagog, które wciąż stoją w dawnej żydowskiej dzielnicy, na krakowskim Kazimierzu. Ich piękna architektura, wspaniałe malowane dekoracje i wyszukane hebrajskie inskrypcje wiernie reprezentują bogactwo tradycji. Budynki te wyszły w dużej mierze bez szwanku z przerażającej katastrofy II wojny światowej, podobnie jak wiele starych budynków mieszkalnych: krajobraz miejski pozwala zatem współczesnym odwiedzającym podążać śladem żydowskiej przeszłości miasta. Bardzo niewielu z 60 000 Żydów zamieszkujących przed wojną Kraków przeżyło Holokaust, a większość z tych, którym się to udało, wyemigrowała po wojnie. W rezultacie, ortodoksyjna społeczność żydowska w mieście jest dziś bardzo nieliczna.

Jednak z całą pewnością się rozwija, co wyraźnie pokazują zdjęcia prezentowane na tej wystawie. Z czterema rabinami, dwiema funkcjonującymi synagogami i dwiema mykwami (rytualnymi łaźniami), koszernymi restauracjami i sklepem sprzedającym koszerne produkty, dwoma przedszkolami i klubem seniora, zajęciami dla kobiet oraz szeregiem żydowskich zajęć edukacyjnych i społecznych oferowanych głównie przez JCC – Centrum Społeczności Żydowskiej, ta mała społeczność prężnie funkcjonuje. Jednak jej trzon jest zasilany niemal codziennie przez dużą liczbę ortodoksyjnych gości, którzy przyjeżdżają modlić się na grobach wybitnych uczonych rabinów i przywódców duchowych, pochowanych w Krakowie lub w miastach, do których z Krakowa łatwo dotrzeć. Miejsca te są tak ważne dla ortodoksyjnych Żydów, że wiele setek pielgrzymów przybywa z całego świata w rocznicę śmierci danego rabina, w czasie uważanym za szczególnie sprzyjający modlitwie błagalnej. Przyjezdnych jest tak wielu, że na ulicach Kazimierza często można zobaczyć grupy chasydów – głównie mężczyzn, w długich czarnych płaszczach, czarnych kapeluszach i z pejsami – ale także niewielką liczbę chasydzkich kobiet. Ich charakterystyczny wygląd pomaga przywołać obrazy kojarzone z przeszłością, ale także potęguje poczucie, że miasto emanuje świętością z powodu niezwykle żydowskich osobowości, które kiedyś tu mieszkały – a świętość, jak mówią, można wyczuć w powietrzu. Innymi słowy, nie jest to zwykłe miasto. Kraków zdecydowanie pozostaje istotnym miejscem na mapie chasydów i współczesnego ortodoksyjnego świata żydowskiego.

Agnieszka Traczewska jest wielokrotnie nagradzaną fotografką. Całkowicie niezrażona stereotypem chasydów jako ludzi zamkniętych w sobie i niechętnych kontaktom z osobami z zewnątrz, uczyniła swoją misją odkrywanie ich świata. Jej fotografie prezentujące ich kulturę i tradycje były pokazywane w muzeach i galeriach na całym świecie. Świetnie operując zbliżeniami, autorka zdołała uchwycić człowieczeństwo osób, które z pewnością odczuwają w atmosferze Krakowa wszechobecną duchowość i świętość. Wystawa ukazuje również uczestników ortodoksyjnych żydowskich uroczystości

**Magiczny
Kraków**

oraz wydarzeń związanych z cyklem życia. Jest to świat rzadko przedstawiany na zdjęciach. Ludziom przyzwyczajonym do poznawania kultury żydowskiej głównie poprzez pryzmat budynków, wystawa Traczewskiej uzupełnia ten obraz o osoby – ortodoksyjnych Żydów”.